

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
КОНСТРУЮВАННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу, 09-241м групи
Спеціальності: 012 Дошкільна освіта
Освітньо програми: Дошкільна освіта
Мовчан Маргарита Миколаївна
Керівник: д-р філософії пед.наук,
Бальоха Альона Сергіївна
Рецензент: Гайворонська Антоніна Дем'янівна,
вихователь-методист ЗДО № 85 Херсонської міської
ради

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КОНСТРУЮВАННЯ.....	7
1.1. Природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема в сучасному контексті.....	7
1.2. Конструювання як засіб формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	13
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ПОШУКОВА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КОНСТРУЮВАННЯ.....	19
2.1. Реалізація методики формування природничо-екологічної компетентності вихованців засобами конструювання в умовах змішаного навчання.....	19
2.2. Аналіз та узагальнення результатів дослідження реалізації конструювання у процесі формування природничо-екологічної компетентності дошкільників.....	25
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
ДОДАТКИ	
Додаток А «Зразки результатів завдань з різних видів конструювання для дітей старшого дошкільного віку».....	40
Додаток Б «Опитування для батьків на констатувальному та формувальному етапах експерименту».....	44

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку змінила траєкторію в умовах сучасного реформування освіти та стратегії сталого розвитку в Україні. Ми стаємо свідками суспільної свідомої переоцінки та розуміння взаємозв'язку людини з природою, їхньої взаємозалежності та взаємозумовленості існування. Оскільки світогляд особистості закладається у дошкільному віці, формування природничо-екологічної компетентності є одним з ключових орієнтирів освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Головною метою природничо-екологічної компетентності дошкільників є формування емоційного сприйняття краси природного довкілля, розвиток екосвідомості, розуміння наслідків та відповідальності за власні дії, формування знань, які мотивуватимуть та виступатимуть рушійною силою у дотриманні природодоцільної поведінки.

Відповідно освітньому напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція від 2021 р.), сьогодні перевагою є не лише обсяг знань дітей, а й усвідомленню себе частиною великого Всесвіту, світу природи, створення середовища, яке б задовольняло природні потреби вихованця на шляху до самоствердження.

Як зазначає Т. Піроженко, головним «завданням виховання дитини дошкільного віку має бути збереження цілісного образного сприйняття світу. Це зумовлено тим, що дитина дошкільного віку мислить і сприймає світ образами». А сприяти формуванню цілісної картини світу можна за умови трансформації чуттєвого досвіду у відношення дитини до природного середовища. Тобто, раціональне поєднання форми і змісту образів у свідомості дошкільника, сприятиме вибору способу дій [21].

Аналіз наукових досліджень дозволив визначити сучасні підходи науковців до формування у дошкільників природничо-екологічної компетентності, а саме: екологічний (Г. Беленька А. Богуш, Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій, Т. Поніманська, Н. Рижова О. Соцька); естетико-екологічний (Г. Тарасенко,

Г. Беленька); середовищний (Н. Горопаха, О. Кононко, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Г. Тарасенко); інтегрований (Г. Беленька, Н. Гавриш, В. Ільченко, І. Кіндрат).

Саме інтегрований підхід привернув нашу увагу в межах дослідження, адже дошкільники сприймають світ цілісно, тому розуміння основних законів та зв'язків у природньому довкіллі, приходять через практичні дії дошкільника з оточуючими його предметами та об'єктами, які доступні та зрозумілі для нього, через споглядання та елементарні досліди. Водночас, ця взаємодія з природою сприяє усесторонньому розвитку особистості дитини.

У «Концепції екологічної освіти України» зазначено, що формування екологічної культури особистості чи суспільства в цілому, забезпечується не лише за умови впровадження екологічної освіти як окремої освітньої компоненти, а й виконання інтегративної ролі в освітній системі [18]. Ця інтеграція має розпочинатись з закладів дошкільної освіти, для подальшої підготовки до НУШ та реалізації Концепції у повному обсязі.

Поряд з грою, як провідним видом діяльності дошкільників, важливого значення для дітей старшого дошкільного віку набуває конструювання. Воно належить до продуктивних видів діяльності, розвиває конструктивну творчість дитини, яка, за своєю природою, використовує цей метод як спосіб відтворення, дослідження чи задоволення пізнавальних потреб.

Означене питання, не знайшло поки належного обґрунтування в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. Більшість науковців вказує на важливість і значущість формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку; на значення конструювання як засобу інтелектуального розвитку дитини, але не розкривають інтегративних педагогічних умов використання даних напрямів освітнього процесу ЗДО.

Не достатнє окреслення можливостей конструювання як засобу формування природничо-екологічної компетентності дітей старшої дошкільної групи і визначили вибір теми нашого подальшого дослідження «Формування

природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами конструювання».

Мета дослідження – теоретично та експериментально обґрунтувати ефективність конструювання як засобу формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах освітнього процесу.

Відповідно до мети, нами окреслено наступні **завдання**:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу для визначення теоретичних передумов окресленої педагогічної проблеми.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості природничо-екологічної компетентності вихованців старшого дошкільного віку.

3. Експериментально дослідити методику формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами конструювання в умовах змішаного навчання.

4. Розробити систему завдань для формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами конструювання в умовах змішаного навчання.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладі дошкільної освіти в умовах змішаного навчання.

Предмет дослідження – конструювання як засіб формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження. теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури, нормативних документів з проблеми дослідження, синтез, абстрагування, узагальнення для обґрунтування теоретичних основ проблеми; емпіричні: педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, формувальний експеримент для перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку; методи математичної статистики - для обробки отриманих даних і підтвердження достовірності результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в узагальненні та систематизації роботи з конструювання із вихованцями старшого дошкільного віку у процесі формування їх природничо-екологічної компетентності у змішаній формі. Запропоновано систему завдань з різних видів конструювання, адаптованих для виконання дітьми в ЗДО чи спільно з батьками.

Практичне значення одержаних результатів. Полягає у розробці методичних рекомендацій щодо використання конструювання у процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку у змішаній формі.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є частиною науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету з теми «Технології підготовки конкурентоспроможного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах євроінтеграції (державний реєстраційний номер [0123U102952](#))».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження стали предметом обговорення на методичних засіданнях бази практики; висвітлені у тезах автора на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Освіта та особистість в умовах сучасних соціокультурних викликів» на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (кафедра розвитку дитини раннього і дошкільного віку навчально-наукового інституту педагогіки і психології).

Структура дослідження: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (27 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи – 44 сторінки (обсяг основного тексту – 36 сторінок).

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-
ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ЗАСОБАМИ КОНСТРУЮВАННЯ

1.1. Природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема в сучасному контексті

Питання формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку не втрачає актуальності, оскільки зумовлене безпосереднім взаємозв'язком між людиною та природою, взаємозалежністю, яка, з розвитком суспільства, стає більш помітною. Саме дошкільний вік є сенситивним для формування та подальшого становлення відношення людини до природи. Вже в цьому віці дитина отримує елементарні уявлення про природне довкілля, опановує її закони на побутовому рівні та знайомиться з діями для збереження природи [15, с. 66-67].

Аналіз педагогічних доробків та досвіду свідчить, що проблема формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку завжди була предметом наукового інтересу науковців Н. Глухової, Н. Горопахи, О. Гринюк, Н. Лисенко, Т. Поніманської, О. Савчук та ін. Однак особливостям формування даної компетентності дошкільників у кризових умовах, під час змішаної форми освітнього процесу приділялось менше уваги, що і викликало наше зацікавлення у вивченні даного питання.

Сьогодні суспільство демонструє антиморальні прояви, що відображаються в зростанні особистої корисливості, зневажливому ставленні до оточуючих і природного довкілля, знеціненні моральних взаємин, зниженні соціальної відповідальності. І ця тенденція загострюється в кризових умовах та ізоляційному способу життя більшості українців. Найбільш негативний вплив це має по відношенню до дитини: на її фізичне, психічне і соціальне здоров'я. Без контролю зі сторони батьків та педагогів, дошкільники все більше опиняються під вплив ЗМІ, цифрових гаджетів та розвитку ШІ, що спотворює їх уявлення

про цілісну картину світу. Не менш важливим фактором в цій проблемі мають нестабільні відносини в родині та напруженість в комунікації серед однолітків чи різновікових колективах [6, с.60-61].

Саме тому, на наш погляд, важливість питання формування природничо-екологічної компетентності дошкільників сьогодні обумовлюється кількома причинами: по-перше, потребою в поверненні уваги молодого покоління до природнього середовища як основним джерела естетичного і емоційного розвитку особистості, засобу для пізнання та покращення усіх видів здоров'я вихованців; по-друге, екологічна освіта як культурологічне явище є запорукою розвитку сучасного суспільства та старого розвитку України зокрема [18].

У процесі опрацювання Базового компоненту дошкільної освіти, відповідно до освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» під природничо-екологічною компетентністю вихованців розуміється «здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [1, с. 12]. Емоційно-ціннісне ставлення дошкільника передбачає інтерес до пізнання природи і близького оточення, емоційну реакцію дітей на природне довкілля, повагу до об'єктів природи та прихильність до взаємодії з ними [1, с. 12].

У даному контексті виникає питання: як саме забезпечити формування природничо-екологічної компетентності дітей старшої дошкільної групи в умовах змішаного навчання, обмеженості доступу до освітнього середовища та підготовки до навчання в школі.

Аналіз розвитку природничо-екологічної компетентності як освітньої категорії дає підстави стверджувати, що в її основі перебувають екологічні знання, досвід практичної діяльності у природньому довкіллі як основні шляхи пізнання цілісної картини світу дитиною. О. Гринюк стверджувала, що екологічні знання ефективно формуються у дошкільників під впливом екологічного середовища, яке створюється на заняттях в закладах дошкільної освіти [25, с. 13-16]. За дослідженнями О. Савчук, заняття природничо-

екологічного спрямування є організованим та регламентованим процесом формування навичок у вихованців природовідповідної поведінки, раціонального користування ресурсами, природоохоронної діяльності на основі знань про природне довкілля. Запорукою успішного їх проведення є безпосередність сприйняття дитиною даного довкілля на території закладу дошкільної освіти або за його межами [12].

Оскільки в основі природничо-екологічної компетентності знаходяться екологічні знання, слід зазначити, що відповідно Концепції екологічної освіти України екологізація – одна з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти, запорука сталого розвитку суспільства. Багато наукових досліджень доводять потребу впровадження екологічної освіти саме з дошкільного віку. Адже родина та заклад дошкільної освіти є початковим етапом ознайомлення дітей з природним довкіллям, усвідомлення усіх зв'язків навколо неї, формування елементарних природничо-екологічних знань, розвитку навичок екологічно практичної діяльності, що забезпечує реалізацію сталого розвитку в цілому [20].

Компаративний аналіз науково-педагогічної літератури дає нам підстави стверджувати, що формування елементарних природничо-екологічних знань дошкільнят була провідною ідеєю науковців О. Духновича, Я. Коменського, Д. Локка, Й. Песталоцці, Ж-Ж. Руссо, С. Русової, К. Ушинського, Ф. Фребеля та інших. Розвиток ідеї екологізації освіти дітей дошкільного віку мало продовження в працях А. Богуш, Н. Глухова, Н. Горопахи, О. Кудрявцевої, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Н. Пустовіт, Н. Рижової, В. Сухар, Н. Яришевої та інших. Науково-педагогічні дослідження доводять, що дошкільники здатні усвідомити та з цікавістю вирішувати елементарні екологічні проблеми їх місцевості. Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій обґрунтували, що початок становлення природничо-екологічного світогляду припадає на період дошкільня, коли цілеспрямований організований освітній процес закладає основи світорозуміння, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природним довкіллям [2, 4, 9, 12, 18, 19, 25].

Особливості вирішення означеної проблеми в старшому дошкільному віці розкрито у наробках Н. Лисенко, О. Білан, Н. Гавриш, А. Богуш, Т. Поніманської. А також, означене питання окреслено в нормативно-правових документах, які були зазначені раніше [1, 7, 8, 14, 17, 18].

Педагог-мислитель Я. Коменський зазначав, що людина має розвиватися за законами природи, оскільки є її частиною; підкреслював потребу у підборі інформації для дошкільників про природу за принципом енциклопедичності [15].

Його послідовник К. Ушинський стверджував, що у дитини необхідно формувати максимальний обсяг уявлень про живу та неживу природу, діяльність людей у природі, а для цього необхідно забезпечити безпосереднє спілкування дитини з природою, адже на той час природа не розглядалась як засіб навчання та розвитку дитини [11, 18].

Пізніше педагогом В. Сухомлинським було обґрунтовано, що природа є передумовою дитячої творчості, мислення та почуттів. А ранній вік дітей є сприятливим для формування бережливого ставлення до рідного краю як частки природного довкілля [2]. Уся спадщина педагога-гуманіста зосереджена на виховному потенціалі природи. Героями оповідань В. Сухомлинського для дітей є представники живої природи: рослини, птахи, тварини, наділені людськими рисами. Тому дитині зрозуміліші їх вчинки та емоції. Саме це спонукає маленьких дітей наслідувати персонажів, в доступній формі сприймати процеси та закони природи, що діють між ними [2, 20].

Одним з ключових сьогоднішніх орієнтирів що підтверджує потреби та важливості природничо-екологічної наповненості освітнього процесу закладів дошкільної освіти, є Концепція екологічної освіти України, яка лягла в основу низки нормативних чинних документів ЗДО [18].

Екологічна освіта передбачає не локальну реалізацію, а формування екологічної культури кожного громадянина, і, як результат, суспільства в цілому. А для досягнення цього, необхідно впроваджувати екологічну освіту не лише окремими освітніми предметами чи темами, а й інтегрувати, масштабувати її в усіх сферах освітнього процесу різних закладів освіти. Особливої уваги набуває

заклад дошкільної освіти, як осередок, в якому закладаються цінності та когнітивні передумови особистісного розвитку, становлення [18].

Серед тактичних завдань екологічної освіти є постійне вдосконалення Державних стандартів та програм освіти. Однак сьогодні система освіти потребує трансформації не лише на змістовому рівні, а й на організаційному.

Питанню створення еколого-розвивального середовища в закладах дошкільної освіти було присвячено наукові доробки української науковиці Зої Павлівни Плохій [19, 25]. Вона обґрунтувала чинники, які мають вплив на формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Окреслимо деякі з них, які сьогодні продовжують бути актуальними та супроводжують наше дослідження:

- знання про природне довкілля у дітей дошкільного віку треба здійснювати одночасно в усіх видах діяльності;

- заняття з пізнання природи доречно проводити з узагальнюваних тем, спираючись на вже отриманий чуттєвий досвід дітей після безпосереднього знайомства з об'єктами і явищами природи;

- провідними методами екологізації освіти та ефективного формування природничо-екологічної компетентності дошкільників мають бути: спостереження, експериментування, моделювання, проєктна діяльність, розв'язання проблемних ситуацій, педагогічне спілкування;

- ключовими принципами організації освітнього процесу ЗДО є різноманітність форм і методів та засобів інтеграції;

- процес пізнання та спілкування з природним довкіллям має викликати у дитини радість та захоплення.

Сучасні тенденції освіти змінюються, умови життя ставлять перед освітянами нові виклики, однак незмінними залишаються потреба у відповідності розвивального середовища ЗДО та освітнього процесу особливостям розвитку та саморозвитку вихованців, формуванню особистісних якостей: чутливості, спостережливості, допитливості, розсудливості, відповідальності, самостійності, креативності [16, 20, 21].

Останні події в країні з 2020 року ставлять заклади дошкільної освіти перед новими викликами в організації навчання та виховання дітей, їх підготовки до навчання в школі і формування природничо-екологічної компетентності вихованців у змішаній формі, з урахуванням різних обставин та можливостей дошкільників.

Слід зазначити, що освітньою програмою «Дитина», яку ми взяли за основу в дослідженні, розділом «Природний світ: дитина у світі природи» передбачено значний обсяг знань про природні матеріали, сезонні зміни у природі, різноманітність рослинного і тваринного світів, значення практичної діяльності людини в природі. Такий підхід до формування знань про природу, необхідний для формування у дітей уявлень про цілісну картину світу та ціннісного ставлення до природного довкілля. Найбільш важливим аспектом вивчення природи дошкільниками є безпосереднє сприйняття тих об'єктів і явищ природи, які дитина може спостерігати щодня [1, 2, 4].

Тому нашу увагу зосереджено на особливостях реалізації завдань програми у умовах змішаного формату навчання, ізоляції вихованців від спеціально створеного розвивального середовища ЗДО тощо.

Отже, узагальнюючи дане питання, можна стверджувати, що ефективне формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку залежить від середовища, в якому дитина зростає. Розвивальне середовище передбачає єдність внутрішнього «Я» дитини, соціального предметного та природного. І сьогодні таке середовище можуть забезпечити, в більшості, батьки як транслятори та партнери вихователів, враховуючи різноманітність міст перебування дошкільників, з різними кліматичними умовами, відмінністю об'єктів та явищ природи. Тому виникає потреба пошуку раціональних методів, технологій для забезпечення формування природничо-екологічної компетентності дітей старшої дошкільної групи у кризових умовах.

1.2. Конструювання як засіб формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Сучасні соціальні виклики та технологічний розвиток потребують освічене молоде покоління, креативних фахівців, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких питань, проявляти гнучкість в мінливому оточенні [5]. Підготовка вихованців до потреб суспільства розпочинається з дошкільної освіти, що обґрунтовано Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти та Освітньою програмою для дітей від двох до семи років «Дитина», взяту нами за основу [7, 8, 14]. Найбільш сприятливим періодом для реалізації цих суспільних завдань педагоги вважають старший дошкільний вік, оскільки саме в цьому віці активно розвиваються пізнавальні процеси дітей: формується образне мислення, творча уява, пам'ять, що сприяють сприйняттю цілісної картини світу, допомагають вихованцям адаптуватися у незвичних умовах, пропонувати нестандартні рішення поставленим завданням, і, як результат, сприяють становленню дошкільника як одиницю суспільства.

У дошкільному віці гра є провідною діяльністю в житті маленької особистості. За допомогою гри вихованці пізнають себе та навколишній світ. Тому завданням закладів дошкільної освіти є створення розвивального предметного середовища, умов, в яких здійснюватиметься всебічний розвиток дошкільника, зокрема його природничо-екологічна компетентність, екологізація практичної діяльності дитини. Для реалізації пізнавального розвитку дошкільника, важливо створити простір для експериментування із природним матеріалом, систематичних безпосередніх спостережень за об'єктами живої та неживої природи, підвищення інтересу до явищ природи, задоволення особистих пізнавальних потреб. Умовами природничо-екологічного розвитку в дошкільному віці здійснюється через залучення уваги дитини до краси природного довкілля, що відображається у різноманітності його кольорів, звуків і форм.

Одне із ключових завдань Базового компоненту дошкільної освіти, а саме, формування у дітей природодоцільної поведінки, ефективно здійснюється під

час опанування навичками раціонального використання природних ресурсів, поведінки в природі.

В умовах кризової ситуації в країні: дистанційна чи змішана форми навчання закладів дошкільної освіти на прифронтових територіях, часті тривоги та потреби переходу в укриття, підвищена суспільна тривожність та напруженість, створюють передумови для трансформації освіти дошкільників, її адаптації до сьогоднішніх умов в країні та забезпечення неперервності в домашніх умовах.

Означені завдання спрямовують нашу увагу на впровадження та масштабування ігор із природними матеріалами, а саме використання його в конструюванні, спільній з батьками екологічно орієнтованій діяльності дітей старшого дошкільного віку [24].

Іграшка, створена з природних матеріалів може слугувати змістовим об'єктом навчання для дітей. Така іграшка сприяє створенню ігрових ситуацій, моделюванню ігрових дій та рольових взаємин. Доречним використанням іграшок-замінників є під час прогулянок дітей по-за ЗДО та базується на отриманих знаннях та уявленнях у процесі спостережень за об'єктами чи явищами природи. Особливо ефективними іграшки-замінники з природних матеріалів є коли безпосереднє спілкування дитини з твариною чи рослиною стає неможливим. Наприклад, діти відчувають захоплення від утримання в руках іграшку пташки, зайчика тощо, оскільки взяти в руки живих таких тварин не завжди є можливість [5]. В умовах безпекової ситуації дошкільників та з метою їх емоційної стабілізації, важливо, аби гра з моделювання іграшок з природних матеріалів не нав'язувалась дітям, і вона відтворювала їх власний чуттєвий досвід та отримані знання після споглядання за об'єктами природного довкілля.

Ігри чи завдання екологічного спрямування спонукають дітей старшого дошкільного віку самостійно шукати рішення створених ігрових завдань, що відображається на розумовій динаміці розвитку, сміливості дітей до нестандартних рішень, розширенні меж їх кругозору. Як стверджує В. Матвійчук, реалізація ігор з природними об'єктами, їх елементами в

конструюванні, створює позитивний емоційний фон для формування естетичних почуттів дошкільників [2, 3]. Співвіднесення вихованцями природовідповідних дій у природному довкіллі з етичними еталонами, представленими в іграх, сприяє їх моральному вихованню; усвідомленню себе як частини природи, сприяє гармонійному розвитку особистості, що є вимогою сучасного суспільства.

Тому, на наш погляд, щоб реалізувати завдання Базового компонента дошкільної освіти в кризових умовах, забезпечити безперервність навчання дошкільників та формування в них природничо-екологічної компетентності зокрема, сприяти розширенню можливостей для вихованців у формуванні екологічних уявлень, доцільно запровадити активне конструювання з природних матеріалів в умовах родинного виховання, прогулянок чи побутової діяльності дітей. Таким чином, буде задовольнятися пізнавальний інтерес дошкільників до природного довкілля, будуть конкретизуватися та розширюватися отримані раніше уявлення та знання, створюватиметься середовище для практичної реалізації здібностей та ідей вихованців. А це беззаперечна передумова для підготовки дітей до навчання в початковій школі [4, 6, 9, 10].

Однією з провідних діяльностей дітей старшого дошкільного віку є конструювання, яке ефективно впливає на розвиток їх творчих здібностей.

Конструювання визначене низкою науково-педагогічних джерел як «продуктивна діяльність вихованців, спрямована на отримання з окремих частин єдиного певного продукту (конструкцій і моделей з будівельного матеріалу і деталей конструкторів, виробів з паперу, картону, різного природного (мох, гілки, шишки, камені тощо) і непридатного матеріалу (картонні коробки, дерев'яні котушки, гумові шини, старі металеві речі тощо))» [5, 12]. Даний метод проєктування формує здатність у дітей генерувати нестандартні ідеї, розвиває уяву, творче мислення; вихованці вчаться створювати з частин ціле, знаходити варіанти вирішення завдань, поєднувати між собою різні за параметрами елементи, формувати зв'язки між ними, коли вони не мають нічого спільного.

Одним із видів конструювання, що найчастіше і традиційно використовується у роботі зі старшими дошкільниками, є конструктор LEGO.

Однак в межах нашого наукового дослідження ми надаємо перевагу конструюванню саме з природних матеріалів. Вважаємо за необхідне обґрунтувати власну думку. Конструктори LEGO є значно доступнішими і простішими у використанні. Їх різноманітність дозволяє використання в різних вікових групах. Вони сприяють розвитку просторового мислення, формуванню у дітей вміння розбирати ціле на частини, вправно підбирати і використовувати різні деталі. Але вони, як правило, передбачають конструювання за зразком [5, 10].

Конструювання з природних матеріалів не такий поширений, або носить сезонний, фрагментарний характер і це викликає науковий інтерес до даного його виду, з урахуванням «домашніх» умов навчання дітей дошкільного віку сьогодні. На наш погляд, дане конструювання створює унікальні можливості для формування у дітей дошкільного віку вмінь аналізувати обставини, на основі цього будувати подальшу практичну діяльність; розвиває фантазія та уява (адже перед створенням певної конструкції, її необхідно уявити, знайти необхідні деталі у відповідності їх якостей та властивостей), розширює творчий потенціал старших дошкільників.

Таким чином, конструювання з природних матеріалів, на відмінну від LEGO, характеризується попереднім задумом. Така діяльність розвиває винахідливість, критичне мислення, формує вміння самостійно формулювати задум, що відрізняється оригінальністю та сприяє неординарній його реалізації. Діти вчаться планувати свою майбутню діяльність, аналізувати та контролювати власні дії, виправляти помилки, робити висновки.

У науково-педагогічному колі *«конструювання»* належить до продуктивних видів діяльності та визначається як «процес створення моделі, побудова об'єктів та приведення у певний порядок їх частин, елементів» [10].

Відповідно до освітньої програми «Дитина» [14, с. 218], в методиці виокремлюють наступні види конструювання в закладах дошкільної освіти:

- Конструювання з будівельного матеріалу;
- Конструювання з деталей конструкторів;
- Конструювання з паперу і картону;
- Конструювання з природного матеріалу;
- Конструювання з викидних матеріалів.

Як вже зазначалось, якщо перші два види є більш традиційними і поширеними у використанні, то нашої уваги заслуговують останні три, оскільки їх інтегроване використання безпосередньо має вплив на формування природничо-екологічну компетентність дітей старшого дошкільного віку.

Узагальнюючи можливості конструювання з паперу і картону, з природного матеріалу, з викидних матеріалів, при систематичному їх використанні у дітей розвивається вміння створювати конструкції у відповідності до умов їх використання, передавати красу природи в художніх образах, здатність поєднувати площинні та об'ємні елементи, помічати зв'язок між формами природних об'єктів з предметами побуту, раціонально використовувати природні ресурси. Саме ці знання і вміння лежать в основі природничо-екологічної компетентності вихованців.

Варто зазначити, що для навчання дітей створювати конструкції за власним задумом, треба розвинути наступні структурні одиниці їх мислення:

- 1) Аналіз – за зразком чи моделлю, виділити основні складові частини конструкції, визначити принцип з'єднання деталей.
- 2) Планування – визначити покрокове втілення задуму.
- 3) Комбінування – раціональне поєднання деталей, визначення оптимальних варіантів розташування частин конструкції.
- 4) Вдосконалення – здатність вносити зміни і покращувати створені конструкції.

Вченими доведено, що людина, якій властиве конструктивне мислення, більш пристосована до життя, так як швидко знаходить вихід в життєвих обставинах, адаптується в нестандартних умовах. Психолог Сергій Рубінштейн стверджував, що «конструювання має істотний вплив на розумовий розвиток

дитини, радикально змінюючи характер пізнавальної діяльності. Конструктивна діяльність займає вагомe місце в дошкільному вихованні і є складним пізнавальним процесом, в результаті якого відбувається інтелектуальний розвиток дітей: дитина опановує практичні знання, вчиться виділяти істотні ознаки, встановлювати відносини і зв'язки між деталями і предметами» [25].

Отже, конструювання є результативним типом дозвілля для дітей старшого дошкільного віку, бо містить ігровий характер та здатне задовольняти пізнавальні потреби дітей. Має свої особливості в організації, методи опанування (виділення головних частин, базових елементів, їх розташування тощо), належні засоби з'єднання. Конструювання сприяє розвитку образного та наочно-схематичного мислення, формуванню поняття про цілісність та зв'язок предметів природного довкілля. Вихованці, у процесі конструювання з природних матеріалів, розвивають мілку моторику (використання частин різних за формою, текстурою, якістю, розміром тощо), навчаються планувати свої дії, доводити почате до кінця, долати труднощі, працювати в парі або ж в команді. Це сприяє як збагаченню природничо-екологічної компетентності вихованців, так і підготовці до навчання в школі та формуванню важливих життєвих навичок, чуттєвого досвіду.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДНО-ПОШУКОВА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КОНСТРУЮВАННЯ

2.1. Реалізація методики формування природничо-екологічної компетентності вихованців засобами конструювання в умовах змішаного навчання

Щоденна поведінка кожної людини через низьку екологічну безграмотність, байдужість, господарська діяльність, пріоритетність технологічного та економічного розвитку, так чи інакше, має негативний вплив на екологічний стан нашої країни та світу в цілому. Тому екологічна освіта потребує не фрагментарної реалізації, а імплементації в усіх її напрямках і сферах; бути орієнтованою на безперервне виховання та розвиток дошкільників в гармонії з природою. І заклади дошкільної освіти посідають визначну роль в цьому питанні, адже природничо-екологічна компетентність закладається з маленького віку та передбачає опанування елементарними знаннями про екологію Землі, зв'язки в природному довкіллі та формування особистої відповідальності за стан природи навколо. І ефективніше ці завдання будуть реалізовуватись, коли з дитячого віку людина сприйматиме та розумітиме наслідки власних дій щодо природи, усвідомлюватиме взаємозалежність між природою і соціумом. Тоді це трансформується в мотивацію дитини досліджувати, зберігати та діяти з користю для екологічної ситуації в цілому.

Такий підхід має змінити освітній процес в закладах дошкільної освіти, форми проведення занять, підходи до вибору методів, прийомів та засобів освітньої діяльності. Особливо гостро це питання постає сьогодні в умовах кризової ситуації в країні, змішаного навчання багатьох дошкільників з міркувань безпеки [6].

Потреба в реалізації означених освітніх завдань, неперервності цілеспрямованого навчання та перебування дітей під повним цілодобовим наглядом та контролем батьків, сприяв пошуку нами оптимального рішення

проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Тенденція делегування вихователем частини обов'язків по навчанню дітей їх батькам стає сьогодні реальністю. Роль батьків в навчанні та розвитку дітей обумовлена і Базовим компонентом дошкільної освіти [1, с. 14]. Однак вихователь набуває інших обов'язків: підготувати батьків до навчальної комунікації та співпраці з дітьми у звичних умовах, перетворити їх на власних помічників в реалізації освітніх завдань, розширити можливості буденної діяльності з користю для розвитку дітей, сприяти стабілізації та підтримці емоційного стану в сучасних обставинах, покращити взаємовідносини між батьками та дітьми тощо [6, 16, 24].

Науковцями доведено, що найефективніший метод пізнання природного довкілля у будь-якому віці є дослідна діяльність. Однак, на наш погляд, для дітей старшого дошкільного віку найбільш звичним, цікавим і зрозумілим буде використання конструювання як засобу дослідження та пізнання об'єктів та явищ природи. А розширення завдань та можливостей для конструювання у домашніх умовах, посилить процес формування природничо-екологічної компетентності вихованців за межами ЗДО.

Переосмислення та використання конструювання як способу формування природничо-екологічної компетентності дозволить конструктивно змінити поведінку дошкільників у ставленні до природного довкілля, мотивувати їх на реалізацію набутих навичок природодоцільної поведінки у побуті та природі, активізувати здатність до самостійних дій у питанні раціонального природокористування, розвинути відповідальність за свої вчинки та розуміння їх наслідків для навколишнього світу.

Вивчаючи дане питання, нами було запропоновано систему завдань з використанням конструювання з природних матеріалів для дітей та їх батьків, які вони могли реалізовувати у будь яких умовах чи обставинах. Однак дана система завдань може бути успішно реалізована і в освітньому процесі ЗДО.

Під час розробки завдань з конструювання ми спирались на Базовий компонент дошкільної освіти, програму розвитку «Дитина» та класифікацію видів конструювання за Павелків Р.В. [10, 11, 13].

Пропонуємо систему завдань різних видів конструювання для формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку:

1) *за зразком (моделлю, схемою)* – дитина уважно розглядає природний об'єкт живої природи, аналізує її частини чи складові, способи взаємодії в природі, «переносить» визначені ознаки на побутові речі, викидні/природні матеріали, які сприяють відтворення натурального об'єкта (Додаток А1).

Під час прогулянок парком восени, пропонується батькам з дітьми збирати природні матеріали, які є «дарами осені», описувати їх, наводити асоціації чи схожість на побутові речі. Такі надбання (шишки, жолуді, листя, дрібні гілки тощо) можуть знадобитись для конструювання за разком. Наприклад: визначається з дитиною об'єкт зацікавлення для дослідження (равлик, гусениця, сова, комаха, фрукт тощо). Дитині пропонується описати його складові, форми, кольори, рухи. Запропонувати відтворити цей об'єкт за допомогою інших природних матеріалів/паперу/викидних матеріалів, яким характерні ці ж ознаки. В результаті такої роботи можна сконструювати равлика з паперу, пружинки та шишки; пташку чи сову – з шишки, макаронних виробів, викидних матеріалів; ананас – з шишки, паперу, доповнюючи конструкцію кольорами фарб. Більш цікавими є динамічні конструкції, які імітують ще й рух живих об'єктів природи: для конструювання гусениці використовується папір, столова соломинка, папір, фарби. Опанування знань про «Сонечко» (Кокцінеліди) може зробити більш цікавим та різнобічним за допомогою конструювання. Для відтворення комахи можуть бути використанні папір, одноразовий посуд, викидні матеріали тощо. Такій конструкції можна надати вигляду браслета, що зробить цю іграшку цікавим предметом дослідження чи супровідним елементом гри дітей на майданчику, в садочку чи в укритті. Площинними конструкціями можуть стати бідь-які свійські чи дикі тварини, комахи, яких діти зустріли на прогулянці, екскурсії тощо. Такі конструкції доречно використовувати під час пальчикових

ігор на заняттях чи прогулянках, дозвіллі з батьками, в укритті. За їх участі рекомендовано створювати оповідання, рольові ігри тощо. Важливим у конструюванні за зразком є здатність дитини точно відтворити ознаки натурального об'єкта природи зі збереженням властивостей, рухів, ознак, що демонструє та розвиває уважність дітей до деталей. Даний вид конструювання заохочує дітей до створення власних іграшок, які можуть змінюватись відповідно до пізнавального розвитку дітей.

2) *за власним задумом* – дитина проявляє виключно власну фантазію та ініціативу, створюючи нову конструкцію, реалізуючи оригінальні ідеї (Додаток А2).

Такі конструювання мають широкий спектр для реалізації. В умовах закладу дошкільної освіти доречним буде запропонувати дитині створити нову іграшку з природних матеріалів, які вона зібрали напередодні під час прогулянки. Така іграшка (рибка з гілочок, підвіска-гірлянда тощо) може бути як власністю дошкільника, так і стати подарунком для друга, прикрасою в групі (вдома). В домашніх умовах дитина може проявити себе під час відпочинку з батьками біля водойми: дитині пропонується сконструювати з природних та викидних матеріалів плавзасіб для себе та батьків або відповідні іграшки (кораблик, рибка з гілочок тощо). Безпосередньо на прогулянках діти разом з батьками можуть «створювати» малюнки з природних матеріалів (автопортрет, зображення рідних тощо). Такі конструювання спонукають дитину проявити власний творчий потенціал у повній мірі, але у відповідності зі знаннями про нові конструкції, окремі його частини, які відображають функції натуральних, розвивають інтерес до деталей в природному довкіллі, розширюють уявлення дітей про красу природи та її зв'язок з побутом людини. Але найціннішим в процесі таких видів конструювання є змога дитини вирішити завдання серед безлічі можливих варіантів, що формує конкурентоспроможну здатність фахівця в дорослому житті.

3) *за умовою* – дитині пропонується умова або ситуація, вирішити яку можна за допомогою конструювання (Додаток А3).

Даний вид конструювання спрямований як на реалізацію програмового змісту програми в ЗДО, так і під час організації дозвілля в домашніх умовах.

Дитині пропонується певний набір матеріалів (паперових, природних чи викидних), або окремих елементів (прищіпка, пластикова кришка, горіхова шкаралупа тощо) і пропонується придумати на його основі іграшку чи прилад. Важливим під час такого виду конструювання, спонукати дітей до уважного вивчення матеріалів (окремих частин), їх властивостей, висловлення їх асоціацій на основі пошуку спільних ознак з натуральними об'єктами природи. Результатом конструювання може стати функціональна «картина настрою» дитини чи будь-кого з родини (групи); цікавими є ідеї конструювання масок з опалого листя восени та викидних матеріалів; різні варіанти тварин чи комах з горіхової шкаралупи. Дане конструювання є досить складним для дітей, тому важлива підказка зі сторони вихователя чи батьків.

4) *на тему* – конструюванню передують певні теми відповідно до освітньої програми чи потреб дитини (Додаток А4).

Перевагою даного конструювання є змога замінити площинні засоби наочності (картини, фото тощо) на об'ємні, динамічні, які створені самою дитиною з використанням відповідних природних матеріалів; конструювання сюжету казки, оповідання чи події. Однак для цього діти мають самостійно підібрати необхідні природні матеріали, які дозволять реалізувати поставлене завдання. Діти можуть сконструювати героїв та фрагмент з казки; під час вивчення життєдіяльності бджіл – вулик з комахами; новорічну прикрасу чи подарунок; акваріум, в якому рибки «живуть», але не потребують догляду, однак створює безліч ідей для гри та навчання (рахувати, тренувати пам'ять тощо).

Конструювання за темою має проектний характер і є змістовним щодо матеріалів, процесу та часу для виконання. Але дозволяє подивитись дитині на звичні речі чи процеси в житті під іншим кутом, пропонувати альтернативні рішення чи видозмінювати звичні речі.

У процесі виконання дослідження та впровадження розроблених нами видів конструювання з природних матеріалів, ми дійшли висновку, що конструювання

має більше освітніх та розвивальних можливостей, ніж описано науковцями. Створює атмосферу та середовище для спільної взаємодії дошкільників з батьками, вихователями, однолітками. Сприяє заспокоєнню дітей в кризових умовах та ефективно розвиває їх творчість, фантазію та поглибленню компетенцій у природничій галузі.

2.2. Аналіз та узагальнення результатів дослідження реалізації конструювання у процесі формування природничо-екологічної компетентності дошкільників

Виконання одного із завдань нашого наукового дослідження, а саме, дослідження ефективності методики формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами конструювання в умовах змішаного навчання, передбачало проведення констатувального та формувального експериментів.

Для достовірності результатів нами було визначено критерії та показники природничо-екологічної компетентності дошкільників старшої групи, її рівні.

У процесі їх визначення, ми враховували типи екологічної компетентності людини за класифікацією Тамари Піроженко. Відповідно до обсягу і якості знань, вмінь та навичок людини, що відображають її взаємозв'язок природою, науковиця виокремлює наступні типи екологічної компетентності:

- альтруїстичний — людина володіє знаннями та використовує їх на практиці з користю для природного довкілля;
- нейтральний — людина позбавлена мотивації та бажання діяти з користю для природного довкілля;
- прагматичний — людина діє у власних інтересах, усвідомлюючи шкоду для природного довкілля [26].

Завдання сучасної системи дошкільної освіти полягає в забезпеченні та досягненні першого типу екологічної компетентності дошкільників, адже саме даний тип є запорукою успішної реалізації екологічної компетентності як однієї з ключових в початковій школі та подальшому житті [2, 6, 27]

Слід зазначити, що природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку є результатом впливу різних життєвих факторів і обставин на її складові, а саме: знанієву, емоційно-цінісну та діяльнісну. До таких факторів відносяться культура, традиції, потреби кожної дитини, чуттєвий досвід, середовищ, цінності та погляди оточуючих тощо. Відповідно розрізняють і джерела впливу окреслених факторів:

- Внутрішнє – родинне виховання, особистий досвід тощо;
- Зовнішнє – суспільні цінності, соціальні мережі, мас-медіа, природоохоронні заходи місцевого чи державного рівня.

За вченням В. Тименко, розвиток конструктивних здібностей дітей також відноситься до їх внутрішньої установки, яка зовні виражається розумовими та психічними діями. Внаслідок цих дій створюються образи, схеми або задуми, що сприяють вирішенню теоретичних чи практичних потреб дошкільників [4, 10, 11].

На основі визначених вище категорій, природничо-екологічна компетентність дітей старшого дошкільного віку представлена у нашому дослідженні трьома складовими, які представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії та показники природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

<i>Критерії ПЕК</i>	<i>Показники ПЕК</i>
Емоційний	<ul style="list-style-type: none"> • демонструє повагу та цікавість до різних форм життя; позитивно реагує на взаємодію з різними об'єктами природи відповідно до пір року; • активно залучає власну конструктивну творчість у реалізації освітніх/побутових завдань через доцільне та ефективне перетворення об'єктів довкілля.
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> • має загальні уявлення про природне довкілля відповідно віковій групі, закони природи, що характерні сезонним змінам; • проявляє знання конструктивних можливостей різних природних матеріалів, які дозволяють задовольнити потреби вихованця.
Поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> • демонструє дотримання правил природодоцільної поведінки, навички бережливого ставлення до ресурсів; • здатний створювати конструкції з природних матеріалів відповідно до умов їх використання.

Відповідно до критеріїв, нами обґрунтовано рівні сформованості досліджуваної компетентності дошкільників:

- *високий рівень*: вихованцю властиве суб'єктне сприйняття природного довкілля; якісні знання про взаємозалежність між суспільством і природою; переважають позитивні почуття і ставлення до об'єктів та явищ природи; усвідомлює власне місце у природі як рівноправного з нею; домінує потреба та

інтересу до природного довкілля; властиві переконання щодо раціонального використання та охорони природи.

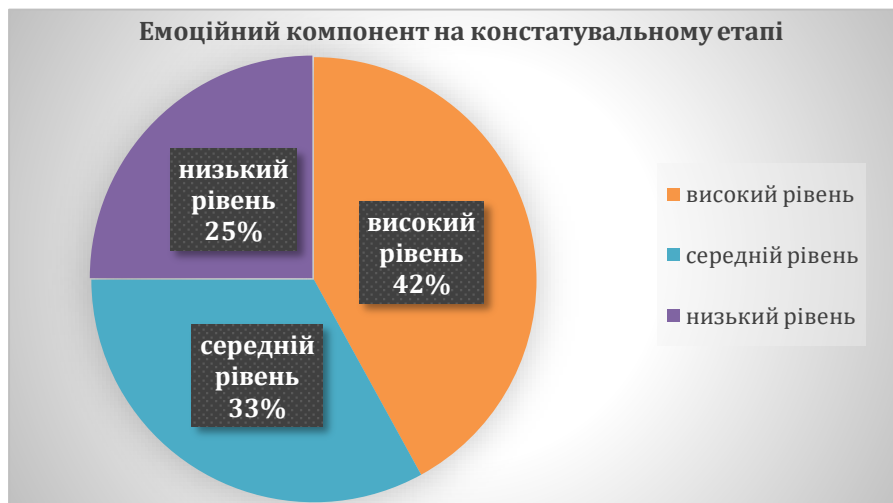
• *середній рівень*: вихованцю властиве суб'єктно-об'єктне сприйняття природного довкілля; знання фрагментарні; емоційне ставлення до природного довкілля має споглядальний характер; визначення панівного чи незалежного особистого місця у природному довкіллі; наявність матеріальних потреб, епізодичного інтересу до природних ресурсів; нестійкі переконання щодо раціонального використання та охорони природного довкілля.

• *низький рівень*: вихованцю властиве об'єктне сприйняття природного довкілля; поверхневі або епізодичні знання про об'єкти та явища природи; перевага споживацького ставлення до природних ресурсів; визначення особистого ролі у природі як панівної; відсутність інтересу до природного довкілля; відсутність переконань щодо раціонального використання та охорони природних ресурсів.

При плануванні та реалізації нашого дослідження, нами було враховано умову, що зв'язок між визначеними складовими природничо-екологічної компетентності вихованців та інтеграція з їх технологічною компетентністю може бути неоднозначним. Адже достатній рівень знань вихованців про об'єкти природного довкілля та зв'язки в ній, може не мати впливу на відповідний рівень дотримання ними природодоцільної діяльності чи раціонального використання природних ресурсів, і нівелюватися особистими рисами дошкільника чи певними обставинами оточуючого середовища. Тому дослідження передбачало проведення та узагальнення результатів спостереження вихователя/батьків, опитування та анкетування вихователів/батьків (Додаток Б), бесіди з вихователями/батьками на кожному з етапів нашої роботи.

Респондентами у нашому дослідженні виступили учасники освітнього процесу Херсонського закладу дошкільної освіти № 85 Херсонської міської ради. Дослідження проводилось протягом 2024 року. Група дітей старшого дошкільного віку налічувала 12 осіб.

На констатувальному етапі ми отримали результати, які подано в секторних діаграмах. Емоційний компонент природничо-екологічної компетентності дітей на початку дослідження становив на високому рівні у 5 вихованців (42%), середньому рівні – 4 вихованців (33%) та низькому – у 3 дошкільнят групи (25%) (див. Рис.1.).

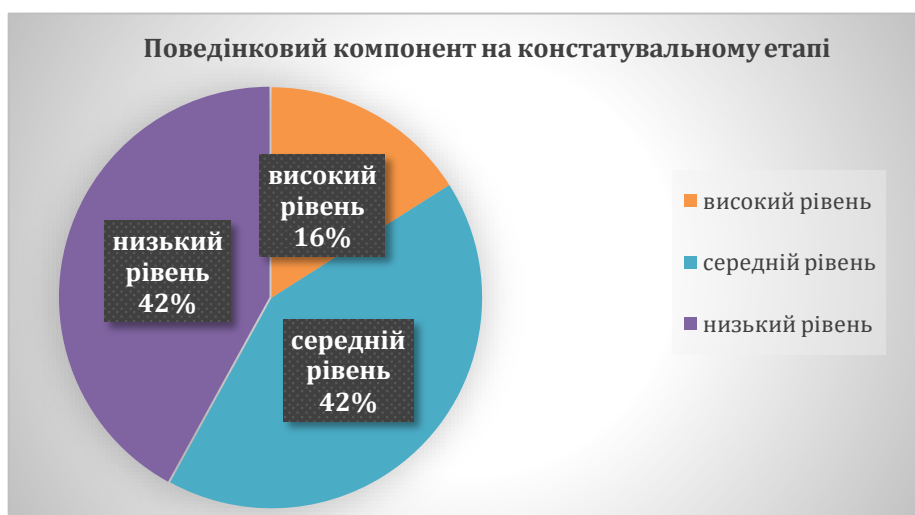

Рисунок 1. Результати за емоційним компонентом природничо-екологічної компетентності дошкільників на констатувальному етапі педагогічного дослідження

Когнітивний компонент природничо-екологічної компетентності дітей на початку дослідження був представлений наступними результатами: високий рівень – у 3 вихованців (25%), середній рівень – у 6 вихованців (50%), низький – у 3 вихованців групи (25%) (див. Рис.2.).

Рисунок 2. Результати за когнітивним компонентом природничо-екологічної компетентності дошкільників на констатувальному етапі педагогічного дослідження

Рисунок 3. Результати за поведінковим компонентом природничо-екологічної компетентності дошкільників на констатувальному етапі педагогічного дослідження

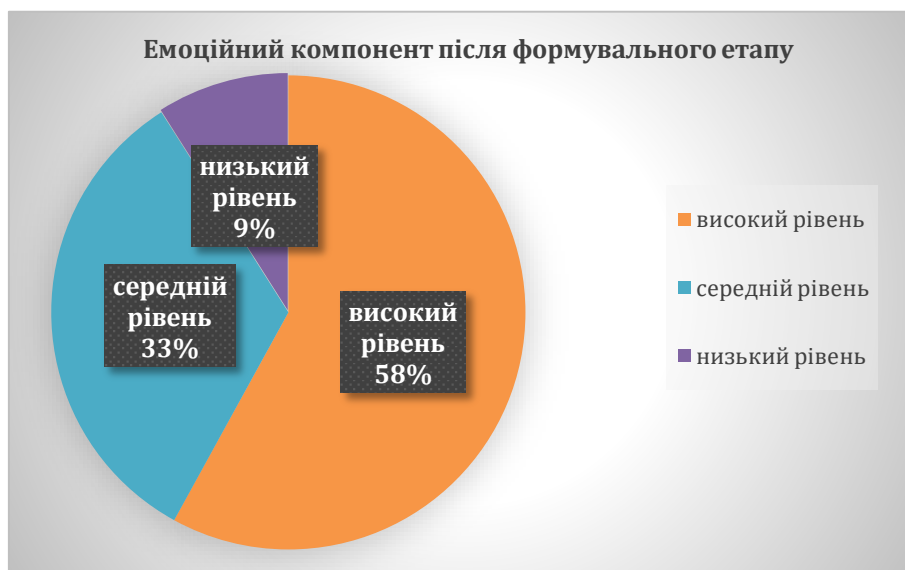
Поведінковий компонент природничо-екологічної компетентності дітей на початку дослідження був визначений на високому рівні – у 2 вихованців (16%), середньому рівні – у 5 вихованців (42%), низькому рівні – у 5 вихованців групи (42%) (див. Рис.3.).

Дані результати засвідчили, що традиційна система навчання має результат, однак вона не реалізує освітні завдання в повній мірі. Враховуючи кризові умови в країні, міграційні процеси та підвищену безпекову ситуацію у більшості областей України, ми переконались, що на вже сьогодні навчання та виховання вихованців та подальша їх підготовка до навчання в початковій школі потребують невідкладної трансформації та гнучкості в реалізації завдань освітнього напрямку «Дитина в природному довіллі» [1].

Нами було розроблено та запропоновано систему вправ та завдань з конструювання, які діти можуть виконувати як в закладі дошкільної освіти, так і вдома з батьками, на прогулянці. Результати представлені у Додатку А. Ці завдання, мають інтегрований характер, поєднуючи технологічну компетентність та природничо-екологічну. Адже звичне, невимушене, улюблене заняття дітей щодо складання конструкцій сприяє не лише вдосконаленню даної здібності, а й поглиблює та розширює знання вихованців про природне довілля, закони та взаємозв'язки в ній, розвиває допитливість та здатність знаходити рішення у будь-яких життєвих ситуаціях. Завдання з різними видами

конструювання з природних матеріалів були нами запропоновані для реалізації вихователям та батькам респондентів.

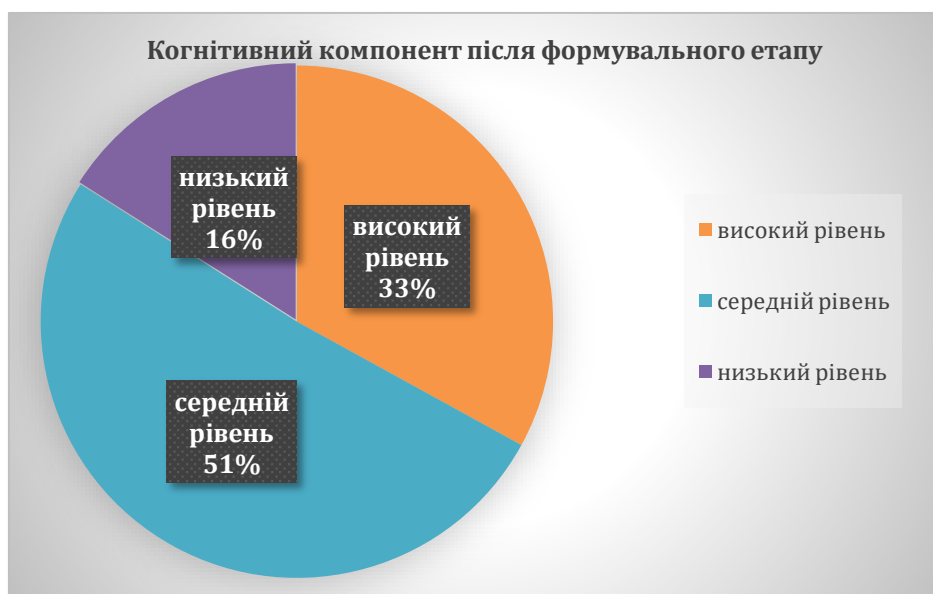
У процесі реалізації дослідження на *формульовальному етапі* ми використовували ті методи, що і на констатувальному етапі. Узагальнення їх даних нам показав наступні результати: емоційний компонент природничо-екологічної компетентності дітей на кінець дослідження становив на високому рівні у 7 вихованців (58%), середньому рівні – 4 вихованців (33%) та низькому – у 1 дитини (9%) (див. Рис.4.).

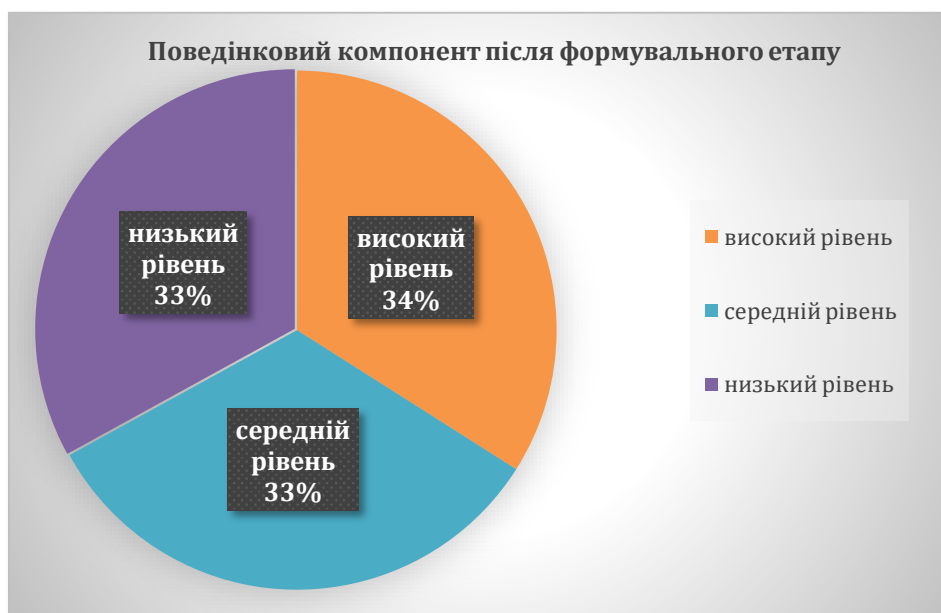
Рисунок 4. Результати за емоційним компонентом природничо-екологічної компетентності дошкільників на формульовальному етапі педагогічного дослідження

Когнітивний компонент природничо-екологічної компетентності дітей на кінець дослідження був представлений наступними результатами: високий рівень – у 4 вихованців (33%), середній рівень – у 6 дітей (51%), низький – у 2 вихованців групи (16%) (див. Рис.5.).

Поведінковий компонент природничо-екологічної компетентності дітей на кінець дослідження був визначений на високому рівні – у 4 вихованців (34%), середньому рівні – у 4 вихованців (33%), низькому рівні – у 4 вихованців групи (33%) (див. Рис.6.).

Рисунок 5. Результати за когнітивним компонентом природничо-екологічної компетентності дошкільників на формувальному етапі педагогічного дослідження

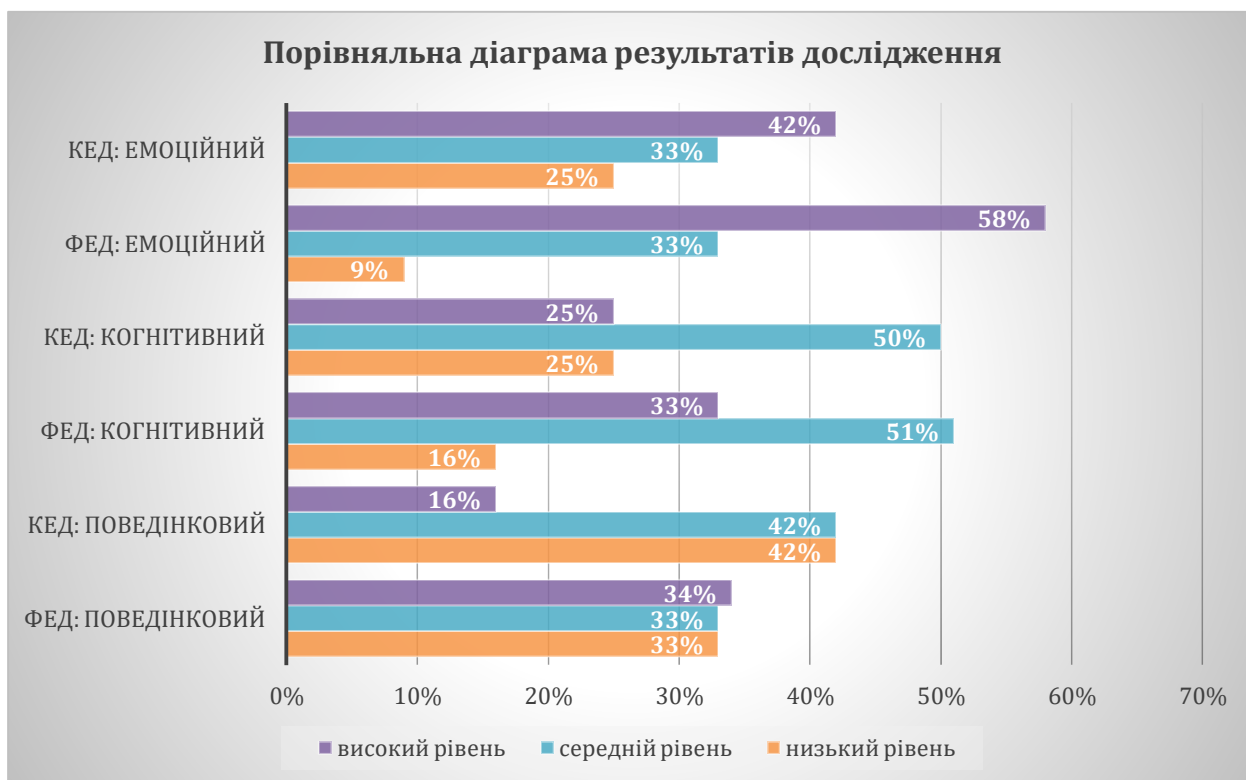

Рисунок 6. Результати за поведінковим компонентом природничо-екологічної компетентності дошкільників на формувальному етапі педагогічного дослідження

Контингент досліджуваної групи вихованців вплинув на кількісні показники результатів та похибку в 1%.

Узагальнення та порівняння результаті обох етапів дослідження, дали підстави засвідчити, що показники *емоційної складової* підвищились на 16 % (високий рівень), знизились на 16 % (низький рівень), середній рівень залишився

без змін. Показники *когнітивної складової* природничо-екологічної компетентності дітей старшої дошкільної групи підвищились на 8 % (високий рівень), знизились на 9 % (низький рівень), середній рівень залишився без змін. Показники *поведінкової складової* природничо-екологічної компетентності дітей старшої дошкільної групи підвищились на 18 % (високий рівень), знизились на 9 % (низький рівень та середній рівень) (Див. Рис.7.).

Рисунок 7. Узагальнення результатів за компонентами природничо-екологічної компетентності дошкільників на завершені педагогічного дослідження

Дана динаміка дає підстави стверджувати, що розроблена система завдань та вправ різного виду конструювання з природних матеріалів має позитивний вплив на формування природничо-екологічної компетентності дошкільників у змішаній формі їх навчання та розвитку, сприяє успішній реалізації освітніх завдань, забезпечує згуртованість у взаємодії батьків з дітьми, підтримує емоційну стабілізацію при тривогах тощо.

Отже, формування природничо-екологічної компетентності має носити безперервний характер, і конструювання ефективно сприяє цьому у даній віковій групі дошкільників.

ВИСНОВКИ

Вивчення проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах освітнього процесу ЗДО та узагальнення результатів емпіричного дослідження, дозволило дійти наступних висновків:

Вивчення науково-методичної літератури та означеної педагогічної проблеми в сучасних умовах, дозволило нам визначити зміст природничо-екологічної компетентності вихованців, яка передбачає «здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності». Відповідно до Концепції екологічної освіти України, екологізація – одна з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти, запорука сталого розвитку суспільства. Низка наукових досліджень та нормативно-правова база доводять потребу впровадження екологічної освіти саме з дошкільного віку. Особливості вирішення означеної проблеми розкрито у наробках Н. Лисенко, О. Білан, Н. Гавриш, А. Богущ, Т. Поніманської та ін. Останні події в країні з 2020 року ставлять заклади дошкільної освіти перед новими викликами в організації навчання та виховання дітей, їх підготовки до навчання в школі і формування природничо-екологічної компетентності вихованців у змішаній формі, з урахуванням різних обставин та можливостей дошкільників. Важливо створювати простір для експериментування із природним матеріалом, систематичних безпосередніх спостережень за об'єктами живої та неживої природи, підвищення інтересу до явищ природи, задоволення особистих пізнавальних потреб дітей. Означені завдання спрямували нашу увагу на використання конструювання, як екологічно орієнтованої діяльності дітей старшого дошкільного віку, спільно з батьками вдома чи на заняттях в ЗДО. Конструювання визначене низкою науково-педагогічних джерел як «продуктивна діяльність вихованців, спрямована на отримання з окремих частин єдиного певного продукту». Узагальнюючи можливості конструювання з паперу

і картону, з природного матеріалу, з викидних матеріалів, при систематичному їх використанні у дітей розвивається вміння створювати конструкції у відповідності до умов їх використання, передавати красу природи в художніх образах, здатність поєднувати площинні та об'ємні елементи, помічати зв'язок між формами природних об'єктів з предметами побуту, раціонально використовувати природні ресурси.

Переосмислення використання конструювання як способу формування природничо-екологічної компетентності дозволить конструктивно змінити поведінку дошкільників у ставленні до природного довкілля, мотивувати їх на реалізацію набутих навичок природодоцільної поведінки у побуті та природі, активізувати здатність до самостійних дій у питанні раціонального природокористування, розвинути відповідальність за свої вчинки та розуміння їх наслідків для навколишнього світу. В межах нашого емпіричного дослідження, природничо-екологічна компетентність дітей старшого дошкільного віку представлена трьома складовими: емоційна, когнітивна та поведінкова, що визначались високим, середнім та низьким рівнями її сформованості у дошкільників.

Нами було розроблено систему завдань різних видів конструювання: *за зразком (моделлю, схемою)*(дитина уважно розглядає природний об'єкт живої природи, аналізує її частини чи складові, способи взаємодії в природі, «переносить» визначені ознаки на побутові речі, викидні/природні матеріали, які сприяють відтворення натурального об'єкта); *за власним задумом* (дитина проявляє виключно власну фантазію та ініціативу, створюючи нову конструкцію, реалізуючи оригінальні ідеї); *за умовою* (дитині пропонується умова або ситуація, вирішити яку можна за допомогою конструювання); *на тему* (конструюванню передують певна тема відповідно до освітньої програми чи потреб дитини). Такі види конструювання з природних матеріалів створюють середовище для спільної взаємодії дошкільників з батьками, вихователями, однолітками; сприяють емоційній стабілізації в кризових умовах, ефективно

розвивають їх творчість, фантазію та поглибленню компетенцій дітей у природничій галузі.

Узагальнення та порівняння результаті констатувального та формувального етапів дослідження, дали підстави засвідчити, що показники *емоційної складової* підвищились на 16 % (високий рівень), знизились на 16 % (низький рівень), середній рівень залишився без змін. Показники *когнітивної складової* природничо-екологічної компетентності дітей старшої дошкільної групи підвищились на 8 % (високий рівень), знизились на 9 % (низький рівень), середній рівень залишився без змін. Показники *поведінкової складової* природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку підвищились на 18 % (високий рівень), знизились на 9 % (низький рівень та середній рівень). Дана динаміка дає підстави стверджувати, що розроблена система завдань та вправ різного виду конструювання з природних матеріалів має позитивний вплив на формування природничо-екологічної компетентності дошкільників у змішаній формі їх навчання та розвитку, сприяє успішній реалізації освітніх завдань, забезпечує згуртованість у родинній взаємодії, підтримує емоційну стан при тривогах тощо.

Однак, проведене дослідження не вичерпує порушеної проблеми. Перспективним напрямом дослідження може бути вивчення досвіду різних областей України, щодо використання закладами дошкільної освіти конструювання з природних матеріалів у процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку, та розробка методичного посібника для батьків та вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/bazoviy-komponent-doshkilnoi-osviti-v-ukraini>
2. Бальоха А.С. Новітні підходи до формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи у контексті нової української школи. Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи : [збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції]. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 79-80. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=1xiGdz4AAAAJ&citation_for_view=1xiGdz4AAAAJ:ZeXyd9-uunAC
3. Бараннік, Л. В. (2019). ВИКОРИСТНЯ РІЗНИХ ВИДІВ ІГОР У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ. Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей., 20. URL: [http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA\(%D0%B2%D0%B8%D0%BF.3\).pdf#page=20](http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA(%D0%B2%D0%B8%D0%BF.3).pdf#page=20)
4. Бартків, О. С., & Лошик, Л. С. (2022, May). ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. In The 10 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science”(May 25-27, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. 907 p. (p. 407). URL: https://www.researchgate.net/profile/Hanna-ganna-Anna-Onkovych/publication/360860544_Rozvitok_navicok_citanna_fahovoi_literaturi_ukrainskou_movou_v_grupah_anglomovnih_studentiv_v_umovah_distancijnogo_navcanna/links/628f22a38d19206823daf723/Rozvitok-navicok-citanna-fahovoi-literaturi-ukrainskou-movou-v-grupah-anglomovnih-studentiv-v-umovah-distancijnogo-navcanna.pdf#page=407

5. Грицкова, Ю. В. (2019). Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/2d9073a7-77f6-4cdd-ba23-c7518dddad04>
6. Дюжикова, Т., Бальоха, А., & Чепелюк, А. (2022). Особливості організації освітнього процесу у ЗВО в умовах війни. Перспективи та інновації науки, 11(16), 58-66. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-58-66](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-58-66)
7. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-proponuye-novyj-zakon-pro-doshkilnu-osvitu-korotkyj-oglyad-zmin/>
8. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Іскрижинська, А. М., & Сорочинська, О. А. (2022). Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч., 128-132. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35437/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%2C%20%D0%86%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B6%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
10. Красовська, О. О., & Ткачук, К. О. (2021). РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ. URL: <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3484>
11. Масло, Н. І. (2021). Лего-конструювання як засіб обдарованості дітей дошкільного віку. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3171/1/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%20%D0%9D.%D0%86..pdf>
12. Мовчан Маргарита Використання конструювання як засобу формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку // Освіта та особистість в умовах сучасних соціокультурних викликів : матеріали

Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Лубни, 15 травня 2024 р. Лубни, 2024. С. 16-18. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10506/browse?type=dateissued>

13. Наумчик, Н. В. (2023). Розвиток допитливості в дітей дошкільного віку засобом LEGO-конструювання. Розробка комплексу занять. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/8445>

14. ОСВІТНЯ ПРОГРАМА для дітей від 2 до 7 років «Дитина». URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/programi-rozvitku-ditey>

15. Ошуркевич, Н. О. (2018). Сучасні педагогічні технології для формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Педагогічний процес: теорія і практика, (1-2), 65-72. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24398/>

16. Петухова Л.Є., Бальоха А.С. Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Science and Education in New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV (39). Issue: 79, 2016. Рр. 60-64 (ukr). URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=1xiGdz4AAAAJ&citation_for_view=1xiGdz4AAAAJ:9yKSN-GCB0IC

17. Платформа розвитку дошкільнят "НУМО". URL: <https://numo.mon.gov.ua/>

18. Про концепцію екологічної освіти в Україні N 13/6-19 від 20.12.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01>

19. Середечна, О. І. Формування екологічної компетентності дошкільників в процесі ознайомлення з природою. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18760>

20. Староста В.І. Погляди педагогів щодо природничо-екологічної освіти дітей дошкільного віку: зміст та апробація опитувальника. Електронний збірник наукових праць ЗОІППО. № 1(53). 2023. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55560/1/2023.pdf>

21. Тамара Піроженко Проблема вивчення ціннісних орієнтацій дошкільників: пошук та результати дослідження Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія 2015. Вип.37. С.130-137
22. Творчі методики як сучасний інструмент вихователя: розвиваємо soft skills дітей дошкільного віку засобами конструювання URL: <https://vseosvita.ua/webinar/999/cabinet>
23. Трушкова, Н. А. (2022). Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку за допомогою технології конструювання. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9716>
24. Швець Т.А. Полєвікова О.Б. Проблеми взаємодії педагогів із дошкільниками та їх батьками в умовах сучасних освітніх викликів COVID-19. Освітологічний дискурс. 2020. Випуск 4. С. 115-128. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=MgTnYVgAAAAJ&citation_for_view=MgTnYVgAAAAJ:NMxIIDl6LWMC
25. Юріна А.В. Формування природничо-екологічної компетенції дітей старшого дошкільного віку засобом інноваційних технологій : магістерська робота : 012 Дошкільна освіта. Кривий Ріг, 2019. 89 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3435>
26. Hrechyshkina, I. ACQUAINTANCE OF PRESCHOOL CHILDREN WITH WORKS OF PAINTING. Scientific Journal of Polonia University. 2023. 56(1). С. 58-62. URL: <https://doi.org/10.23856/5609>
27. Hrechyshkina, I. Method of propaedeutic work of teaching of coherent speech of children of junior preschool age. HUMANITARIUM, 2019. 44(2). С. 34-39. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=z-YNPOIAAAAJ&citation_for_view=z-YNPOIAAAAJ:3fE2CSJlrl8C

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразки результатів завдань з різних видів конструювання для дітей старшого дошкільного віку:

А1. За зразком (моделлю, схемою)

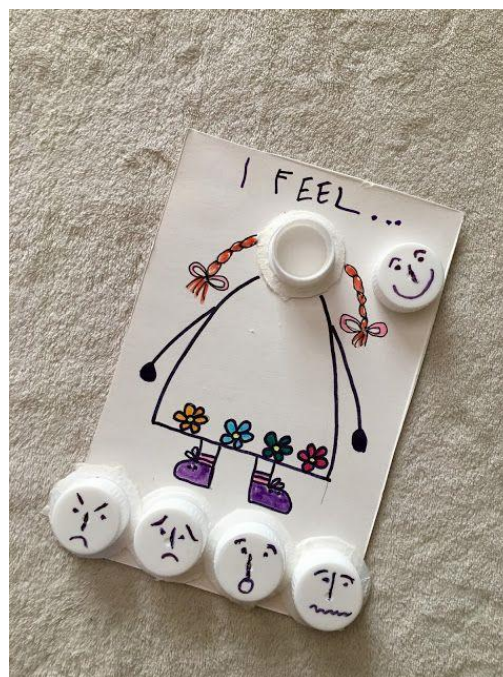

А2. За власним задумом

A3. За умовою

A4. На тему

Додаток Б***Опитування для батьків на констатувальному та формувальному етапах експерименту:***

- 1. Чи пропонуєте ви дитині дидактичні ігри під час прогулянок / виконання побутових справ?**
  - A. Так, бо знаю які можна провести і які є цікавими для дитини;
  - B. Ні, не знаю, які ігри можна запропонувати дитині;
  - C. Важко сказати, не приділяю цьому значення.

- 2. Як реагує дитина на об'єкти природи під час прогулянок / на прибудинковій території?**
  - A. Проявляє захоплення, доглядає, довго розглядає, цікавиться змінами відповідно пори року;
  - B. Проявляє байдужість, сприймає як звичні речі, пасивна у догляді;
  - C. Важко сказати, не приділяю цьому значення.

- 3. Чи розрізняє і визначає дитина культурні та дикорослі рослини?**
  - A. Так, розрізняє та визначає сама різні рослини, цікавиться новими видами рослин під час прогулянок, доглядає за кімнатними квітами;
  - B. Ні, має уявлення про рослини без розподілу їх за групами, проявляє пасивність до рослин чи тварин, яких зустріла вперше, доглядає за рослинами та тваринами без зайвої уваги до них;
  - C. Важко сказати, не приділяю цьому значення.

- 4. Як дитина поводить ся поруч з рослинами чи тваринами на прогулянці / вдома?**
  - A. Дитина проявляє бережливе ставлення до об'єктів природи вдома і на прогулянці, співчуває, піклується, якщо цього вимагають обставини, намагається бути ощадлива щодо використання природних ресурсів;
  - B. Дитина має уявлення про охорону природи, однак не завжди дотримується усіх обов'язків, пасивна щодо догляду за об'єктами природи, знає про раціональність використання природних ресурсів, однак не завжди дотримується їх;
  - C. Важко сказати, не приділяю цьому значення.

- 5. Чи використовує дитина природні матеріали при виготовленні іграшки чи іншого предмета побуту/моделі?**
  - A. Дитина часто знаходить і використовує природні матеріали для виготовлення різних нових предметів, конструює з побутових речей, сама пропонує варіанти виготовлення потрібного предмета і відповідні матеріали, вправно реалізує задуми без допомоги;
  - B. Дитина знаходить і використовує природні матеріали для виготовлення різних нових предметів після поради зі сторони дорослого, конструює з побутових речей за допомогою дорослих, сама пропонує варіанти виготовлення потрібного предмета, але не завжди може підібрати відповідні матеріали, реалізує задуми за допомоги дорослих;
  - C. Важко сказати, не приділяю цьому значення.